

## ***El text i la seva història***

Pilar Prim, la última novel·la de Narcís Oller, va ser publicada per la “Il·lustració Catalana” i va sortir a la venda el mes de gener de 1906. Narcís Oller culminava un procés de complexa elaboració, una redacció del text molt laboriosa i un desenvolupament dificultós, fragmentat i lent, més aviat carregat de dubtes i vacil·lacions.

El novel·lista parla d'un assumpte que, feia temps, li ballava pel cervell i de quatre o cinc estius que va dedicar-s'hi a Puigcerdà.

És un fet atípic que tardés sis anys en acabar el llibre ja que L'escanyapobres, la va acabar en quinze dies i ell mateix assegura que acabà La Bogeria en tres o quatre setmanes.

En el cas de Pilar Prim, s'ha de parlar d'una doble crisi vital i literària. Joan Sardà i Josep Yxart l'estimulaven a escriure i a més, la narrativa catalana anava de canvi i en el tomb del segle XIX i XX havien sorgit nous narradors brillants de lèxic i estil (Joaquím Ruyra, Víctor Català) i feren que Narcís s'adonés de la seva pobresa i simplicitat lèxica i expressiva. Per això Pilar Prim es, la seva darrera novel·la, esdevingué una mena de repte personal que necessitava treballar amb un ritme més assossegat. Això farà que aquesta es converteixi en la seva obra més equilibrada, sostinguda i, estil·lísticament la més interessant. S'havia d'adaptar al nou moviment literari i per això va tardar més temps ell menciona una cosa: “Una tan gran vacil·lació i una fiscalització tan contínua, meticulosa i, ben mirat, potser inútil, no em cansaven horriblement pel molt que anaven allargant-me la lenta i torturadora labor. Què d'estrany, doncs, que més tard hagi sentit la mandra que sento d'emprendre cap més de les novel·les que dormen anys ha esbossades dins d'una cartera meva?” (Memòries literàries)

## **La gènesi de la novel·la**

La temàtica que es tracta al llibre de Pilar Prim, és la injustícia de l'usdefruit condicional. Sobre aquest tema, Narcís Oller ja hi havia reflexionat en una altra narració, “Un divendres de la Solís”, aplegada a Rurals i urbanes. En aquest llibre, l'autor, en una mena de quadre de costums, transcriu l'experiència viscuda amb un amic seu.

En aquest llibre també predomina el l'argument, la condicionalitat de l'usdefruit de l'herència del marit en cas de viduïtat. Una condicionalitat

que determina que l'esposa només podrà gaudir de l'usdefruit mentre continuï vídua, i que el perdrà en cas de casar-se.

Les vídues dels dos llibres, en Narcís Oller les va tallar del mateix patró.

Són encara joves, a frec de la maduresa i fan un goig quan s'enamoren. Darrere de cada una, es repeteix la mateix història matrimonial: es casen sense amor, per interessos econòmics i amb un marit molt més gran que elles. (Al llibre de "Un divendres de la Solís", a la protagonista la van casar amb un home que podia ser el seu pare i a ella no li feia cap il·lusió).

La Paulina de Molins, un altra vídua del llibre "Un divendres de la Solís", només lamenta de la mort del seu marit que no quedin tots els comptes.

I en el cas de Pilar Prim, és orfe des de la infància i es va casar als 18 anys, pel consell d'una tia que li feia de mare i que només estimava els diners. I anys després de la mort del seu marit Andreu Dou, amb una filla de 19 anys i un fill petit de 10, es veu a la vigilància intrigant i interessada d'un cunyat despòtic, groller, presumptuós i dominant.

La trama de la novel·la, condueix la Pilar Prim a prendre consciència del conjunt d'injustícies que la vida ha abocat damunt seu, a rebel·lar-s'hi i a conquerir la llibertat perduda a la vora de l'home que estima.

### **Argument i estructura**

La novel·la comença a mitjans de juliol amb la Pilar Prim a l'Estació del nord de Barcelona, acompanyada dels seus fills, l'Elvira i l'Enriquet. Emprenen un viatge a Puigcerdà, on han de dur l'Enriquet perquè es curi de l'anèmia que pateix.

En aquest viatge, coneixen en Marcial Deberga, un personatge que es guanya l'admiració de la Pilar i l'Elvira. En Deberga es dirigeix cap a Ribes a estiuar-hi. Quan s'acomiaden a Ribes descobreixen que era un amic del difunt marit de la Pilar, i ells el conviden a visitar-les a Puigcerdà.

Aquest viatge és la introducció a la novel·la i ocupa els dos primers capítols. Serveix com a presentació dels protagonistes de la història, tot i que també s'hi presenten altres personatges que tenen un paper menys rellevant. En aquests dos primers capítols, també s'hi introdueixen elements que configuren la trama argumental de la novel·la, com per exemple l'atracció

que senten mare i filla per en Deberga o la gestió dubtosa que en Robert Ortal duu de la fàbrica, de la qual n'és usufructària la Pilar Prim.

Aquesta introducció de la novel·la allarga algún dels seus aspectes al tercer capítol, que està considerat la frontera entre la introducció i el nus. Serveix, d'una banda per aprofundir en la història personal de la protagonista i l'altre, per aprofundir en l'argument.

A partir de la impressió que li ha causat en Deberga, la Pilar comença a somiar en un hipotètic matrimoni entre l'elvira i en Marcial, i així poder-la deslliurar de les urpes del cunyat Ortal.

Aquest capítol acaba amb l'entrada de donya Pomposa Roig i el seu fill Rossendo. El

nus de la narració, que comença al capítol 3, s'allarga fins el tretzé, en un marc de dos escenaris diferents.

El primer, hi tenim Puigcerdà i la Cerdanya (escenari que dura fins el vuitè capítol, quan s'acaba l'estiu i el pare de la Pilar es mor). I el segon és Barcelona, que d'inicia al capítol 8.

Alhora, la part de la Cerdanya es divideix també en dues parts: la primera, és el d'en Marcial Deberga (als capítols 4 i 5), i la segona, és la dels cunyats Ortal (capítol 7). El capítol 5 és de transició, i serveix per mostrar el sentiment de rivalitat originada per l'estada d'en Marcial.

La visita d'en Deberga a les Dou, s'anuncia amb un magnífic i anònim ram de flors. La seva estada a Puigcerdà, però, es tanca bruscament després de l'excursió a Font-Romeu, on s'explica la reliscada d'en Marcial amb la Pomposa.

L'endemà de l'excursió, en Deberga desapareix de Puigcerdà, deixant només una carta amb una excusa gens creïble.

El capítol 7, és el de la visita i posterior fugida del matrimoni Ortal a Puigcerdà. Hi van alarmats per una carta que els ha escrit l'Elvira. Aquesta arribada, mostra als lector la influència que exerceix l'Ortal sobre la seva neboda, així com la tibantor que hi ha entre la Pilar prim i el mateix Robert Ortal.

Els Ortal confabulen un pla per casar l'Elvira. I se l'emporten a Bilbao, on coneix el que serà el seu marit, l'Amós Echevarría.

La idea d'en Robert, és que si l'Elvira es casa amb un milionari dòcil i amb una residència molt llunyana, s'esvaïrà el perill de què s'interessi per la fàbrica i surti a la llum que és deficitària i que l'Ortal n'ha fer una gestió pèssima.

Al capítol 8, es tanca l'estada a Puigcerà i s'obre l'escenari barceloní. Un telegrama de l'Osita March, assabenta la Pilar de l'empitjorament del seu pare, i ella va directe a Barcelona, tot i que al arribar-hi, ell ja és mort.

La Pilar s'enfonsa, tan pels sentiments de culpabilitat, de solitud i una gran tristesa, com per comportament dels Ortal, per haver faltat a la promesa de no deixar sol el seu pare mentre ella era a la Cerdanya.

En la vetlla del difunt, la Pilar és assitida per en Deberga, que li ofereix consol.

Els capítols 9 i 10, s'adreçen a analitzar els sentiments amorosos i contradictoris dels dos protagonistes.

Després de l'enterrament, i durant tres dies seguits, en Marcial s'esforça per visitar la Pilar, però ella, acobardida per l'evidència del seus sentiments amorosos, es nega a rebre'l.

Tornen els Ortal i l'Elvira de Bilbao per assistir al funeral, ja amb el compromís entre l'Elvira i l'Amós. Cosa que comporta un refredament progressiu de la relació que té la Pilar amb la seva filla.

El capítol 11, és el del casament de l'Elvira. I amb motiu del dot, l'Ortal aconsegueix delxar la Pilar sense un duro.

Després de l'enrenou de la boda i per no sentir-se sola, la Pilar reprén la seva amistat amb l'Osita March, que li fa veure la necessitat de conquerir la llibertat i obtenir l'amor d'en Deberga.

Alhora, és en Deberga qui comença a albirar seriosos problemes de diners. La tia Tula, que li havia permés viure fins al moment, sense preocupar-se pels diners i de qui esperava esdevenir l'únic hereu, comença a festejar amb un militar i té la intenció de casar-s'hi. En Marcial, al veure que es quedarà sense un duro, es replanteja la seva vida.

Paral·lelament, la Clotilde Pons, una amiga de la infància de la Pilar, inicia la tasca de missatgera entre els dos enamorats.

El clímax de la novel·la i el moment de màxima tensió arriba al capítol 13, per mitjà d'una calúmnia i d'una carta sense gaires miraments, que li ha escrit la seva filla des de Bilbao.

Darrera aquesta carta, hi ha l'Ortal, que no veu amb bons ulls, la relació que tenen la Pilar i en Deberga. Creu que perillen els seus interessos com a gerent de la fàbrica, i més encara quan es descobreixi al capítol 14, les irregularitats del balanç i la seva nefasta gestió administrativa.

Com a conseqüència de la calúmnia, la Pilar cau malalta, però en surt enfortida de la malaltia. I així que es refà de la crisi, comença a trencar les cadenes que fins el moment, la tenien lligada.

Amb el capítol 14, comença el desenllaç de la novel·la.

Davant la irregularitat del balanç, la Pilar cerca un advocat que l'aconselli, i va a parlar amb en Deberga. I pensen en la possibilitat d'un nou gerent per la fàbrica i fonamentar la mala gestió d'en Robert, per la qual cosa, contacten amb el majordom de la fàbrica i algun antic client de la fàbrica.

La rebel·la, però i l'anhel de la Pilar per conquerir la seva llibertat és total, i no vol que se li escapi la possibilitat de plenitud amorosa que li ofereix en Marcial Deberga.

La novel·la acaba amb un final obert, de tal manera que el lector no sap quin futur els espera a la Pilar i en Deberga. No es sap si es casaran o esdevindràn amants, si ella renunciarà o no a l'usdefruit de la fàbrica, o si la lluita amb en Robert acabarà en victòria.

Però el que sí que queda clar, és que la protagonista serà completament lliure de triar el tipus de vida que li convé, prescindint dels condicionaments socials i personals que l'atenellaven.

### **Punt de vista de la narració**

Narcís Oller optà per una narració des de dins dels personatges i mirant de bandejar, fins on li fou possible, el punt de vista d'omnisciència total. Segons Stendhal la novel·la del realisme s'havia de passar un mirall tot al llarg d'un camí perquè en reflectís la realitat; a la lectura, el mirall comença a interioritzar-se en la consciència de cadascun dels personatges. La maniobra de Narcís Oller consisteix en l'esforç d'explicar la història des de la perspectiva dels personatges per a parlar des de la seva consciència, com si es tractés d'un soliloqui (monòleg). A llavors no hi ha un punt de vista

únic sinó diverses percepcions contrapuntades des de l'interior dels personatges. La omnisciència parcial es concreta amb un estil indirecte lliure (omnisciència parcial des de l'interior dels personatges) que és majoritari en la novel·la.

El lector coneix els personatges per les impressions i comentaris dels seus oponents o pel tarannà que manifesten en un tema de conversa. L'exemple més paradigmàtic (modèlic) és el de Marcial Deberga.

Introducció de l'obra

Capítol I. Viatge Barcelona-Puigcerdà Barcelona-Ribes

Capítol II. Ribes-Puigcerdà

Capítol III. Capítol de transició entre la introducció i el nus de la novel·la.

Nus de l'obra

Capítol IV/V. Visita, estada i fugida de Marcial a Puigcerdà. / Excursió a Font-Romeu.

Capítol VI. Capítol de transició. Rivalitat de sentiments entre mare i filla.

Capítol VII. Visita dels cunyat i oncles Ortal. Viatge a Bilbao amb Elvira.

Capítol VIII. Mor del pare de Pilar. S'acaba el paisatge rural i comença l'urbà. Retrobament amb Deberga.

Capítol IX. Capítol adreçat a Deberga i els seus sentiments. Pilar no el vol rebre. Episodi amb la cantant d'òpera Fanny Nodier.

Capítol X. Sentiments contradictoris de Pilar. Arriben els de Bilbao. Compromís d'Elvira i Amós.

Capítol XI. Preparació del casament. Embolic del dot (enganyen a Pilar). Vida social de Pilar després de la boda (amb l'Osita).

Capítol XII. Es presenten problemes de futur amb Deberga. Ja que la tia vol casar-se amb el coronel. Procés de maduresa de Deberga (no s'interposa en la decisió de la tia). Retrobament amb Pilar.

Capítol XIII. La calúmnia (imputació greu i falsa contra algú). Clímax de la novel·la.

Desenllaç de la novel·la

Capítol XIV. La irregularitat del balanç anual de la fàbrica. Pilar s'aconsella amb l'advocat Deberga. S'evidencien els sentiments amorosos de tots dos.

Capítol XV. Gestions per a destruir a en Robert Ortal de la gerència de la fàbrica. S'esvaeixen els dubtes de Deberga.

Capítol XVI. S'acumulen proves de la mala administració de l'Ortal . Anada de Pilar Prim a casa de Deberga no per motius d'administració de la fàbrica sinó per amor. Final obert a l'especulació de cadascú.

## **Els personatges**

**Pilar Prim:** És la protagonista de la novel·la i així es mostra en el títol d'aquesta. Personatge definit pel desig de viure i ser lliure. El seu nom és un símbol que serveix per remarcar uns trets essencials de debilitat, ja que és viuda i indefensa. Per això l'autor li ha posat el nom de Pilar Prim perquè és com un pilar prim, ja que ha d'aguantar moltes penes. Però finalment la Pilar assolirà la seva grandesa en el fet de triomfar sobre les circumstàncies que configuren la pròpia feblesa.

**Marcial Deberga:** És el coprotagonista de la novel·la. És un jove advocat de Barcelona. És fill d'un oficial de l'armada i el seu nom està vinculat a la semàntica castrense i simbòlic com el de la protagonista. Coneix a la Pilar en un tren camí a Ribes. Durant el viatge mantenen varies converses i posen les bases del que serà una gran amistat, i s'acabarà convertint en un amor.

**Elvira:** És la filla adolescent de 19 anys de la Pilar. És una noia amb un caràcter bastant fort. Al principi de la novel·la es fixa amb en Deberga i durant la novel·la s'enamora d'ell. Però al final s'adona de que ell no sent el mateix per ella i es desenamora. Dies més tard del desenamorament, els seus oncles li troben un pretendent basc, guapo i ric. Finalment s'acaben casant i se'n van a viure a Bilbao.

**Robert Ortal:** És el germà del difunt marit de la Pilar, per tant és el seu cunyat i l'oncle de l'Elvira i de l'Enriquet. Controla els negocis de la família Dou en el seu propi benefici. Durant la novel·la està constantment enfrontat amb la Pilar, la vol tenir ben lligada perquè no vol que es relacioni amb altra gent, ja que no vol que es sàpiga que està portant la fàbrica d'una manera nefasta. Manipula a l'Elvira per posar-la en contra de la Pilar, i li busca un pretendent que li convingui a ell mateix.

**Julita:** És la dona d'en Robert Ortal, tieta de l'Elvira i l'Enriquet i cunyada de la Pilar. Fa tot el que el seu home li diu. Al igual que el seu home, manipula a l'Elvira de mala manera i està enfrontada amb la Pilar.

**Enriquet:** És el fill petit de 10 anys de la Pilar, el germà de l'Elvira i el nebot dels Ortal. Es passa la meitat de l'obra malalt i per aquest motiu la Pilar i l'Elvira el porten a Puigcerdà, perquè es curi.

**Osita March:** És una de les millors amigues de la Pilar. Ajuda a obrir els ulls a la Pilar en el tema dels Ortal, fent-li veure que només la volen enredar i no volen que tingui cap amant. Ànima molt a la Pilar quan aquesta està malalta, després de l'atac d'ansietat que pateix per culpa de l'Ortal. Representa sobretot l'ideal de felicitat conjugal i familiar.

**Pomposa:** Té un nom altisonant que li escau, ja que significa "presumptuosa", "ostentosa". Se'ns presenta com una viuda xafardera i impertinent, que busca col·locar el seu fill Rossendo com a marit de l'Elvira. Després també descobrim que va darrere d'en Deberga, per tal de reiniciar una aventura amorosa que van tenir un any abans. Aquest personatge és, doncs, una grotesca representació de la dona hipòcrita, que critica les faltes dels altres mentre ella en comet d'amagat. El seu paper és important en la primera part de la novel·la, però després intervé molt poc en la segona.

**Rossendo:** És el fill de la Pomposa. Està enamorat de l'Elvira, però ella l'odia. Ningú el troba a faltar a la segona part de la novel·la, on no hi apareix. L'autor ridiculitza en diverses ocasions, sobretot quan presenta vestit amb una mena de roba interior blanca que es posaven els ciclistes de l'època.

**Clotilde Pons:** És l'altra amiga fidel de la Pilar, a la qual anima a gaudir la vida. Representa un model femení de dona moderna, llesta i misteriosa. No és viuda, però té una situació encara pitjor: el seu marit està tancat en un manicomi, i les lleis de l'època no li permeten separar-se'n.

**Tula:** És la tieta d'en Deberga, a qui li dóna una vida ociosa i reglada. És vídua, sense fills i molt rica. En Deberga viu amb ella, fins que es casa amb el coronel Marcilla.

**Amós Echevarría:** És el pretendent que li troben els Ortal a l'Elvira perquè s'hi casi. L'Elvira i ell es coneixen a Bilbao, presentats pels Ortal. Finalment en Robert i la Julita aconseguixen el que volien i els dos enamorats es casen. Un cop casats els dos se'n van a viure a Bilbao.

### **Pilar Prim en el marc del seu temps**

En el darrer tram del segle XIX, la novel·la del Realisme i del Naturalisme dóna signes de cansament i es manifesta la necessitat d'un canvi de rumb. El fi de segle marca l'inici d'un canvi profund en la història i l'estètica

occidentals; alguns dels canvis més destacats són el procés d'acceleració científica, una evolució del pensament filosòfic i una crisi important dels valors establerts per la societat burgesa de la plenitud del XIX. En el món artístic i literari, l'arribada del Modernisme accentua l'inconformisme de l'artista envers la societat burgesa i li fa adquirir consciència crítica o d'angoixa davant del món que l'envolta.

L'efecte de la crisi de la novel·la realista i naturalista es va accentuar encara més a Catalunya a causa de la tradició tardana i feble de la novel·la en el marc de la Renaixença, reduïda, pràcticament, a l'obra de Narcís Oller i al guiatge crític de Josep Yxart i Joan Sardà. Per aquesta raó, *Pilar Prim* és una novel·la que destaca tant pel procés evolutiu de la narrativa de Narcís Oller, com per la seva possible consideració de novel·la modernista.

En el marc de la trajectòria narrativa de Narcís Oller, *Pilar Prim* suposa un canvi i un gran esforç dins dels nous camins de la novel·la a començaments del XX. Narcís Oller és considerat com el narrador per excel·lència en la narrativa catalana del XIX. La estratègia en la narrativa es basa en l'observació directa dels fets i en la creació d'un món versemblant paral·lel amb les experiències viscudes o bé en la vida quotidiana.

*Pilar Prim* encara segueix els esquemes del realisme del XIX: la gènesi del tema, per exemple, i la possibilitat de fer-ne una novel·la de tesi, o també en la presència d'un narrador d'omnisciència absoluta en alguns aspectes de la novel·la. És evident l'esforç de Narcís Oller per orientar la novel·la en la direcció més correcta davant de les noves propostes del modernisme. Un esforç que, d'entrada, situa perfectament la novel·la en el marc del seu temps.

*Pilar Prim* no és una novel·la nova i radicalment diferent dels models anteriors. Il·lustra una transició cap a un realisme psicològic i interior i cal considerar-la, sobretot, com una resposta al repte personal de Narcís Oller.

Narcís Oller defuig la rivalitat entre mare i filla enfront del galant, la novel·la no presenta erotisme quan que és de temàtica amorosa. Quan hi és, esdevé un erotisme contingut, com un element vergonyós o vergonyant que no s'acaba de descordar.